SKRYTÉ PRÍBEHY PETRŽALSKÉHO UMENIA

STRATENÉ UMENIE SÍDLISKA II.

fond na podporu umenia

Mnohé umelecké diela, ktoré mali počas výstavby skultúrniť novú Petržalku, zmizli v nenávratne. Niektoré „pochovala“ prestavba, iné čakajú na návrat v depozitároch a skladoch.

UMENIE

V októbrovom čísle novín Naša Petržalka (10/2025) sme predstavili časť diel, ktoré v počiatkoch najľudnatejšieho sídliska vytvorili slovenskí výtvarníci v súlade s tzv. Hlavou 5, ktorá určovala, že časť rozpočtu na výstavbu bude venovaná výtvarnému dotvoreniu exteriéru či interiéru novej Petržalky. Nie všetky takéto diela mali to šťastie a prežili do dnešných čias. Niektoré sa zachovali iba na fotografiách, a sú aj také, o ktorých ostala už len zmienka v archívnych dokumentoch.

Dúfame, že aj tým, že sa ľudia dozvedajú o zaujímavých príbehoch týchto diel, sa v budúcnosti zamedzí ich ničeniu alebo realizácii nevhodných zásahov, ktoré by diela nenávratne poškodili. V Petržalke máme totiž úžasnú a pestrú galériu umenia vo verejnom priestore, o ktorú sa treba patrične starať.

Nápis na trafostanici
akad. mal. Oleg Fintora, Park obetí Hraničiarov

Zákon o ochrane štátnych hraníc z roku 1951 uvádza ako prvý bod nasledovné: *„Na zabezpečenie pokojnej výstavby socializmu v našej vlasti treba účinne chrániť štátne hranice pred prenikaním všetkých nepriateľov tábora pokroku a mieru. Ochrana štátnych hraníc je preto povinnosťou každého občana.“* Posledná veta figurovala aj na nápise na stene trafostanice, ktorá sa dodnes nachádza v Parku obetí Hraničiarov. V tom čase bolo bežné, že takéto realizácie stvárňovali výtvarníci, ktorí mali znalosti typografie, a zároveň aj technické zručnosti na ich výrobu. Aj keď bol nápis hneď po revolúcii odstránený, jeho odtlačok sa tu dá nájsť dodnes a môže tak slúžiť ako zaujímavá petržalská kuriozita a skrytý pamätník doby minulého režimu.

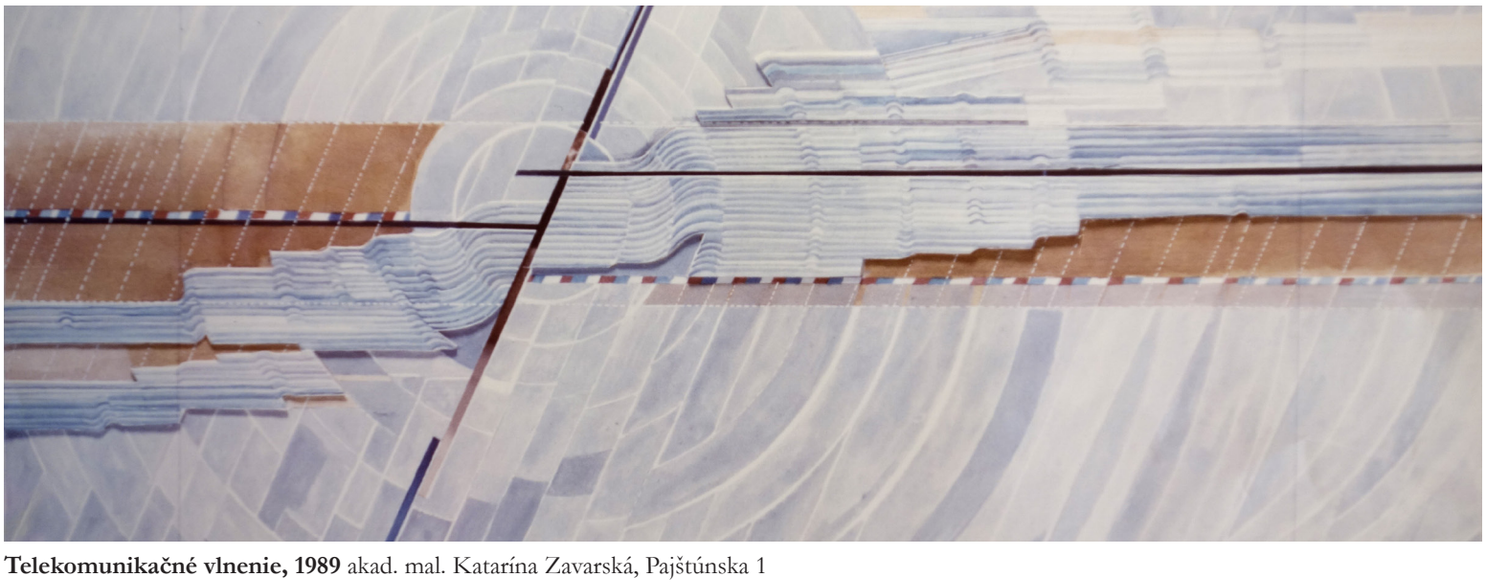

Telekomunikačné vlnenie, 1989 akad. mal. Katarína Zavarská, Pajštúnska 1

Budova na Pajštúnskej 1, ktorá má dnes administratívnu funkciu, bola postavená v roku 1988 podľa návrhu architektky **Heleny Galanovej** ako telekomunikačná budova s poštou. Popri „červenej pošte“ na Furdekovej, kde sa nachádzala veľkokapacitná telefónna ústredňa, malo byť v tejto budove zabezpečených až 20-tisíc telefónnych prípojok.

Do vstupného vestibulu budovy boli pôvodne plánované dve diela, z ktorých sa nakoniec realizovalo iba jedno. Išlo o keramický glazovaný reliéf doplnený kamennou mozaikou s rozmermi 6,5 x 2,8 metra, ktorá bola situovaná na ľavej stene vstupného priestoru. Akademická maliarka **Katarína Zavarská** poňala tému telekomunikačného vlnenia formou abstraktnej geometrickej kompozície modrých odtieňov doplnenú o mozaiku hnedej tonality. Bohužiaľ, dielo bolo pravdepodobne pri prestavbe priestoru a vybúraní steny zničené a zachovala sa iba fotografia modelu.

Let, 1989
akad. mal. Mária Nemčeková, ZŠ Holíčska 50

Umelecké diela boli v čase budovania sídliska Petržalka súčasťou takmer každej budovy občianskej vybavenosti. Diela sa tak dostali na fasády, do interiérov a okolia budov potravín, pôšt, zdravotných stredísk, ale aj do interiérov reštaurácií, dokonca aj niektorých pohostinských zariadení (pohostinstvo Kométa na rohu Gessayovej a Nám. Hraničiarov bolo vyzdobené maľbou **Miloša Urbáska**).

Veľký význam sa kládol na výtvarné dotvorenie prostredia základných škôl, takže takmer neexistovala škola, ktorá by pred budovou alebo v susedstve hlavného vstupu nemala umiestnené dielo v podobe sochy, reliéfu alebo mozaiky. Takisto sa myslelo aj na výzdobu interiérov školských zariadení a diela tu boli zvyčajne umiestňované vo vestibule, v jedálni či na plavárni. Množstvo týchto diel sa zachovalo dodnes. Bohužiaľ, niektoré nenávratne zmizli nevedno kam (napr. plastiky **Jána Korkoša** pred niektorými školami v časti Háje) alebo niektoré diela z interiérov boli zničené pri prestavbách.

Jedno také zdobilo aj vestibul Základnej školy Holíčska. Okrem toho, že pred hlavným vstupom do budovy stojí veľmi pôvabné súsošie žien s holubicou od **Jozefa a Martina Horníkovcov**, vo vestibule školy sa nachádzalo dielo, ktoré v roku 1989 vytvorila maliarka

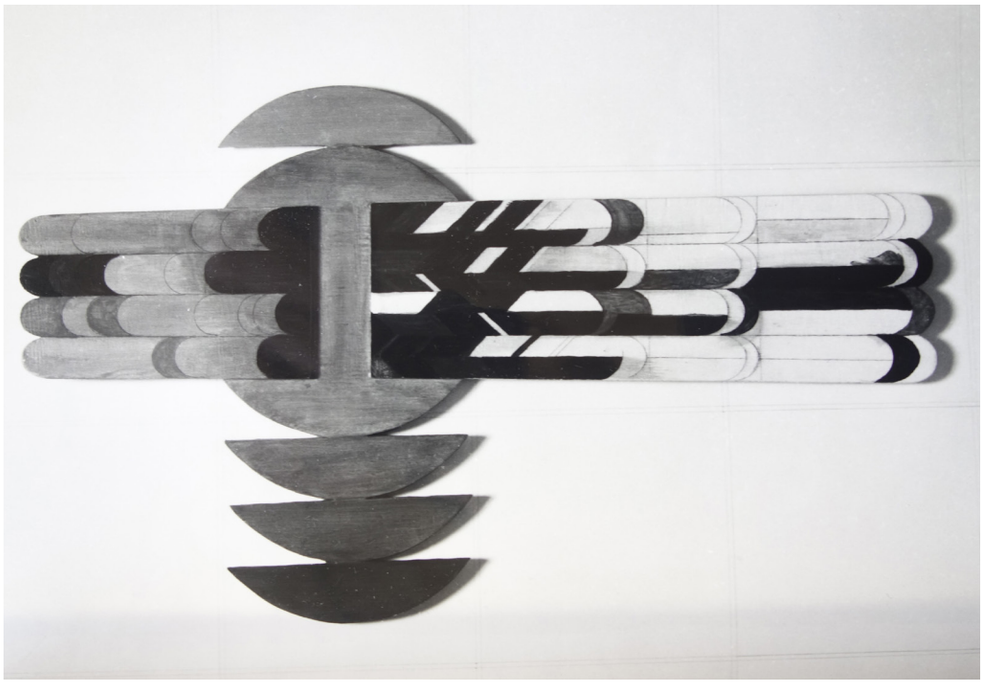

Mária Nemčeková. Na ľavú stenu navrhla olejomaľbu, ktorá bola realizovaná na plátne nakašírovanom na laťovke. Dielo pripomínalo geometricky štylizovaného vtáka, ako symbol „pohybu hmoty i ducha“ – teda atribútov, ktoré by mali škola a vzdelanie poskytnúť žiakom. Dielo s rozmermi 5,2 x 6 metrov bolo komponované aj s ohľadom na priznanú oceľovú konštrukciu vestibulu a bolo osadené na vlnovkový podklad bielej farby. Z nejakých dôvodov sa však pred pár rokmi škola rozhodla práve tento podklad premaľovať na zeleno a oranžovo, pričom bolo dielo odstránené a na pôvodné miesto sa už nedostalo. Našťastie, nebolo zlikvidované, ale iba odložené a ostáva dúfať, že sa dostane naspäť tam, kam patrí.

Na krásnom modrom Dunaji, 1990
akad. soch. Juraj Čutek, Hraničný priechod Bratislava Petržalka – Berg

Významnými verejnými budovami, ktoré museli plniť aj reprezentatívnu funkciu pri vstupe zahraničných návštevníkov, boli colnice. Patrila medzi ne aj colnica na hraničnom priechode Bratislava Petržalka – Berg, kde boli navrhnuté dve diela do interiérov – jedno v objekte vydávania víz stvárnila fotografka **Margita Pechová** formou leptaného skla a druhé v budove pasovej a colnej kontroly navrhol sochár **Juraj Čutek**. Išlo o drevenú kompozíciu v priestore s názvom Na krásnom modrom Dunaji, ktoré malo zobrazovať aktivity pohraničnej krajiny, rieku Dunaj a pahorkatinu Alpsko-Karpatskej brány. Autor poňal dielo vytvorené technikou drevorezby ako rozprávkovú ilustráciu znázorňujúcu Bratislavu a Viedeň, ktoré spájajú prvky auta, parníku a vlaku. Dielo s rozmermi 3 x 2 metre skolaudovali 21. decembra 1989, teda iba pár dní po otvorení hraníc a legendárnom pochode do Hainburgu, ktorý sa uskutočnil 10. decembra 1989.

Martin Kleibl

Realizáciu výskumu podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia.